

**Príhovor predsedu Slovenskej komisie pre vedecké hodnosti
a prorektora Univerzity Komenského v Bratislave
prof. RNDr. Petra Mocza, DrSc.**

Vážený pán prezident,
vážený pán štátny tajomník,
vážený pán predseda Slovenskej akadémie vied,
vážení páni rektori,
vážené doktorky vied a vážení doktori vied,
vážené dámy, vážení páni,

Nič nemalo v uplynulých piatich storočiach väčší vplyv na vývoj ľudského ducha, kultúru, priemysel, poľnohospodárstvo a zdravie ľudí ako slobodný, zvedavosťou a bádavosťou ľudskej mysle motivovaný výskum a vedecké poznanie.

Význam výskumu je vyjadrený aj v konštatovaní Programového vyhlásenia vlády: *Vláda si uvedomuje, že výskum a vývoj patrí medzi najdôležitejšie faktory ďalšieho rozvoja Slovenska spojeného s rastom kvality života jeho občanov aj v období hospodárskej, sociálnej, finančnej a morálnej krízy.*

Ako je to teda s vedou, výskumom a školstvom na Slovensku?

Výskum na Slovensku je dlhodobo významne podfinancovaný – podiel HDP je absolútne i relatívne malý v porovnaní s ostatnými krajinami a v porovnaní s odporúčaním Európskej únie. Aditívna redukcia prostriedkov je spôsobená verejným obstarávaním, ktoré zvyšuje náklady o 20 % a v prípade štrukturálnych projektov o 50 až 100 %.

Ak nemajú mladí vedeckí pracovníci dostatočnú finančnú podporu od rodičov, sú odkázaní na zárobok v zahraničných výskumných inštitúciách a univerzitách, ktoré tých najschopnejších priťahujú aj možnosťami a podporou výskumu.

Keďže na garantovanie študijného programu treba profesora a neexistujú celoslovenské kritériá, vysoké školy masovo produkujú

profesorov, ktorých vedecký význam niekedy neprekračuje hranice okresu či dokonca budovy školy. Nedôstojná hra vysokých škôl na tituly určite nezodpovedá intelektuálnemu potenciálu a talentu našich ľudí.

Predchádzajúce akreditácie vysokých škôl skončili politickým rozhodnutím, že vlastne všetky naše vysoké školy sú dobré a vďaka tomu aj to málo finančných prostriedkov sa rozdeľuje viac plošne než hierarchicky podľa kvality. Vysoké školy tak prežijú, aj keď nedokážu získavať významné grantové projekty.

Rastie ilúzia, že skúmať treba najmä to alebo dokonca len to, čo si žiada výroba a v čom podnikatelia a politici vidia možnosť rýchleho finančného zisku. Táto ilúzia sa prejavuje okrem iného tým, že neexistuje dokument formulujúci vednú politiku štátu. Dokument RIS3 takýmto dokumentom nie je.

Celková podpora vedy, výskumu a školstva zo strany politikov, podnikateľov, ale aj, a to už skutočne nie je dobré, zo strany verejnosti, je nízka. Väčšina si skutočne neuvedomuje, čo je základným predpokladom pokroku našej ekonomiky a kultúry – pozitívnej budúcnosti našej spoločnosti a Slovenska.

Ako sa majú v takejto situácii rodiť vedecké výsledky dôležité pre rozvoj poznania, spoločnosti, kultúry národa a štátu?

Napriek všetkému, našťastie, ešte stále na Slovensku vznikajú vynikajúce výsledky, ktoré prispievajú k rozvoju vedy v medzinárodnom i svetovom meradle. Je to vďaka doterajšiemu kultúrnemu dedičstvu, talentu a skromnosti tvorivých ľudí. Talent našich ľudí by však za priaznivejších okolností umožňoval podstatne viac v prospech vedy a v prospech Slovenska.

Nemusíme byť odborníkmi na scientometriu a ľahko zistíme, že najväčší podiel na týchto vynikajúcich výsledkoch majú práve tí, ktorí dosiahli, alebo čoskoro dosiahnu úroveň doktorov vied.

Dovoľte mi ilustrovať to. Predstavme si, že len 20 % všetkých publikácií nachádza odozvu, a aj to väčšinou len jednu. Predstavme si, že významný podiel na tzv. zahraničných monografiách majú monografie vydané v slovenskom jazyku v tlačiarňach susedných

štátov. A že sa 60 % tvorivých pracovníkov vôbec nenachádza v citačných databázach. Nezná to dobre, však. Horšie je, že je to pravda o aj o významných slovenských univerzitách. To znamená, o všetkých učiteľoch a vedcoch univerzity.

Ak však teraz vezmeme do úvahy len doktorov vied, situácia je neporovnateľne lepšia.

Čím sa líši vedec od iných ľudí? Vynikajúci štátnik, právnik, ekonóm, podnikateľ má porovnateľné intelektuálne schopnosti ako vynikajúci vedec. Líšia sa tým, čomu sa venujú a aké problémy riešia.

Pre skutočného vedca je motiváciou zvedavosť, nevysvetlené javy sveta, ten neopísateľný pocit radosti, keď sa krása záhady zmení na spoznanie zákonitosti. Skutočný vedec si zachováva po celý život tú nádhernú vlastnosť z detstva: schopnosť skutočne sa z niečoho tešiť. Skutočný vedec zostáva zvedavým a bádavým dieťaťom aj v zrelom a starom veku a vie sa tešiť aj z nepraktických vecí.

V základnom výskume, ktorý je motivovaný zvedavosťou, je dokonca často metodicky veľmi dôležité nezaujímať sa o praktické využitie. Na úžitok základného výskumu treba niekedy čakať dlhšie ako na výsledky aplikovaného výskumu, avšak úžitok veľkého výsledku základného výskumu trvá nepomerne dlhšie a je nepomerne väčší (aj finančne) ako výsledok aplikovaného výskumu. Preto je aj základný výskum tým, ktorý udáva tempo technického pokroku a dlhodobo prináša aj väčšie finančné zisky.

Keď sa Galvani dotýkal žabích stehien tyčinkami zo železa a medi, nesnažil sa nájsť telefón. Röntgen nehľadal spôsob, ako zjednodušiť diagnostiku v medicíne. Objav elektrónu nebol vyžiadaný priemyselnou výrobou ani hospodárskou praxou; dnes by sa bez využitia poznatkov o elektróne doslova zastavil život spoločnosti. Titán bol objavený náhodne – na základe slobodnej zvedavosti (titán sa nenachádza voľne v prírode); možno si predstaviť dnešné technológie, dopravu, zdravotníctvo bez titánu?

Som rád, že dnes môžem po prvýkrát takto verejne vyjadriť uznanie tým slovenským vedcom, ktorí významne prispeli k poznaniu v rôznych oblastiach ľudskej existencie a ktorí vytvorili originálne dielo akceptované doma i v zahraničí.

Vážený pán prezident, ďakujem Vám, že ste tu s nami v tento historicky významný deň slovenskej vedy. Veľmi si to všetci vážime.

Vážený pán rektor Univerzity Komenského, ďakujem Vám, že ste veľkoryso pre dnešné zhromaždenie poskytli dôstojné priestory tejto auly.

Vážené doktorky vied, vážení doktori vied, srdečne vám gratulujem k významnému medzníku vo vašom osobnom i profesionálnom živote. Prajem vám radosť z bádania a radosť zo získaných výsledkov, či už vás k nim dovedie slobodná akademická zvedavosť, alebo záujem riešiť problémy praxe.

Slovensku prajem mnoho zanietovaných bádateľov, ktorí posunú našu spoločnosť a kultúru k pozitívnej budúcnosti.

Ďakujem vám za pozornosť.